

Το «εγώ» και ο «άλλος»

Σπουδή στα «ΟΜΙΛΗΜΑΤΑ» του Ν.Γ. Πεντζίκη

● Του Γιώργου Κουννούση

Θεολόγου Ιεράς Μητροπόλεως Ταμασού και Ορεινής

Ζούμε σε μια εποχή όπου οι ραγδαίες εξελίξεις της τεχνολογίας και της σύγχρονης εκκοσμηκευμένης ζωής μας, έχουν μεταβάλει κατά πολύ τον κόσμο με τον παραδοσιακό τρόπο που μέχρι τώρα τον είχαμε κατανοήσει. Πλέον η κοινωνία μας έχει προσλάβει τα στοιχεία του μοντέρνου κόσμου και έχει δεχτεί στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, ότι αυτός ο σύγχρονος κόσμος χαρακτηρίζεται από τον πλουραλισμό. Πλουραλισμό σε ότι αφορά τις φυλές, τις θρησκείες, τις πολιτισμικές και εθνικές διαφορές κ.ά. Πλέ-

ον αυτό που ήταν απομακρυσμένο στην παραδοσιακή κοινωνία, με τον μοντέρνο τρόπο ζωής έχει γίνει σύνιοκο στοιχείο. Ο «έτερος» δεν βρίσκεται μακριά, αλλά είναι πλάι μας, είναι ο γείτονάς μας, ο φίλος, ο συγγενής.

Ο άνθρωπος, όπως πολλές επιστήμες έχουν επισημάνει, δεν μπορεί να νοηθεί χωρίς την κοινωνία. Ο άνθρωπος δεν υπάρχει ως μονάδα, αλλά ως πρόσωπο σε σχέση και κοινωνία με άλλα πρόσωπα και με ολόκληρο τον κόσμο. Παρόλα αυτά, ενώ οι άνθρωποι στις μέρες μας ήρθαν πιο κοντά σε σχέση με τα παλαι-

ότερα χρόνια, εντούτοις φαίνονται να είναι πιο απομακρυσμένοι όσο ποτέ άλλοτε. Ενώ θέλεις να επικοινωνήσεις με τον συνάνθρωπό σου, ο σύγχρονος τρόπος αστικής ζωής που όλοι ζούμε, μας φέρνει σε εντελώς αντίθετους και τις περισσότερες φορές αρνητικούς δρόμους. Η ταχύτητα της εποχής μας, αναπόφευκτα μας οδηγεί σε μια αποξένωση από τον συνάνθρωπο και εν τέλει με τον ίδιο μας τον εαυτό.

Σε μια κένωση του εγώ του, ο Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, μας εξομολογείται μέσα από τα «Ομιλήματα» του ότι, ενώ θέλει να συνα-

ντήσει τον άλλο, τον απέναντί του, αυτός τον κρατάει σε απόσταση: «συγκινούμαι, ενθουσιάζομαι, αισθάνομαι ακατανίκητη συμπάθεια για τον άλλο, όσο κι αν οι καθαυτό δικές μου απόψεις που τις κρύβω, είναι εκ διαμέτρου αντίθετες. Ω! τι ευτυχισμένη ειρήνη και γαλήνη κατορθώνω μ' αυτό τον τρόπο. Έτσι μπορώ να συναναστρέφουμε τους ομοίους μου, γνώριμους, συμπολίτες, συγγενείς, φίλους, αδελφούς της πόλης όπου κατοικώ... Ο απέναντι είναι σκληρός, δίχως ελαστικότητα, μαλακότητα, ρευστότητα. Δεν έχει καμιά διάθεση να ενστερνιστεί, να εγκολπωθεί, να περιλάβει έναν αδελφό του, που παρουσιάζεται δυστυχή, ατυχής, ανάπηρος. Ο απέναντι δεν βλέπει τον διπλανό του» (Ομιλήματα, σελ. 20). Τελικά: «άλλη λύση στις σχέσεις μου με τους ανθρώπους δε βρίσκω από το να υποφέρω. Τούτο είναι ένα γεγονός για μένα απόλυτα θετικό!»

Σ' αυτό το χάος του σύγχρονου κόσμου, όπου τα πάντα έχουν θυσιαστεί στο βωμό της καταναλωτικής μανίας των πολυεθνικών και των μεγάλων συμφερόντων, η κοινωνία μας φαίνεται ανήμπορη να αντιδράσει. «Η εποχή μας είναι σαστισμένη μητέρα και δεν ξέρει ν' αναθρέψει τα τέκνα της, τα παραχαϊδεύει ψιμυθιομένη, φροντίζοντας με παιδιάρια να ξεχνά την πείρα της ηλικίας της» (Ομιλήματα, σελ. 26). Οι αξίες που μεταδίδονταν από τη μια γενιά στην άλλη, τώρα φαίνονται να έχουν παραγκωνιστεί. Η κοινωνία δεν αφήνει τα παιδιά της να ωριμάσουν και να πάρουν ευθύνες στα δικά τους χέρια και αυτά από την πλευρά τους δεν φαίνονται να λαμβάνουν και πολύ σοβαρά υπόψη τις συμβουλές των γονέων τους. Πολύ προφητικά ο κυρ Νίκος μας αποκαλύπτει ότι: «Αλίμονο στην εποχή, που δεν ακούει πατέρα και μάνα, θα την

καλύψει η θάλασσα!» (Ομιλήματα, σελ.27).

Στον χώρο της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας, σ' ένα χώρο όπου ζούσε και ανάπνεε ο Ν.Γ. Πεντζίκης, υπάρχουν τρεις δρόμοι που μπορεί να πορευθεί ο πιστός στην ζωή του, σύμφωνα με την πατερική διδασκαλία. Ο πρώτος είναι του έγγαμου βίου, ο δεύτερος του έγγαμου ιερατικού βίου και ο τρίτος του μοναχικού βίου εντός του μοναστηριού! Η επιλογή είναι ελεύθερη για κάθε άνθρωπο. Όμως, όταν έχεις κάνει αυτή σου την επιλογή, σύμφωνα με

τον κυρ Νίκο αλλά και τους Πατέρες της Εκκλησίας, είσαι υποχρεωμένος, εφόσον είσαι ενεργό μέλος της Εκκλησίας, να αντιμετωπίζεις τον πλησίον «ως εαυτόν» και να τον υπηρετείς: «ενόσω δεν έχεις φύγει αρνούμενος τον κόσμο στην έρημο, είσαι υποχρεωμένος να κλίνεις γόνυ μπροστά στη θέληση του απέναντι, αφού δε μπορείς να μη τον σχετίζεσαι, ταλαιπωρώντας το ίδιο το σώμα σου» (Ομιλήματα, σελ. 21).

Μια από τις κορυφαίες αρε-

τές του χριστιανικού ήθους είναι η ταπείνωση. Όχι η ψεύτικη ταπεινοφροσύνη, αλλά το αγνό και ειλικρινές αίσθημα του ταπεινού φρονήματος. Η ταπείνωση γίνεται κατορθωτή, σύμφωνα με τους Πατέρες της Εκκλησίας μας, μέσω του μυστηρίου της εξομολογήσεως όπου εκεί ο άνθρωπος μετανοεί για τα αμαρτήματα του και λαμβάνει τη συγχώρεση. Βασικός εχθρός του κάθε ανθρώπου είναι πρωτίστως ο εαυτός του, η υπερηφάνειά του και η ματαιοδοξία του. Βιώνοντας αυτό τον ασκητικό τρόπο ζωής της

Εκκλησίας, ο Θεσσαλονικιός φαρμακοποιός κυρ Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, ταπεινώνει εαυτόν και εξομολογείται σε όλο τον κόσμο: «Γονάτισα και παρακάλεσα να μου συγχωρεθεί η υπερηφάνειά μου. Δεν είναι άλλη σωτηρία, σκέφτηκα, από την ταπεινή υποταγή» (Ομιλήματα, σελ. 35). Αυτή η ταπείνωση του συνειδητού μέλους της Εκκλησίας, μόνο με τη μετάνοια μπορεί να γίνει ζωντανή πραγματικότητα. Και «μετάνοια είναι, ο εν ζωή θάνατος της σαρκός!» (Ομιλήματα, σελ. 169).

Ο εγωισμός προέρχεται από την προσήλωσή μας στα υλικά πλούτη και αγαθά. Η ύλη δεν χαρακτηρίζεται ως κάτι αρνητικό από τους Πατέρες της Εκκλησίας. Αντίθετα, είναι και αυτή δημιουργημα του Τριαδικού Θεού, η οποία «συστενάζει και συνωδίνει»

(Ρωμ.8,22) μαζί με τον άνθρωπο μέχρι τη στιγμή της σωτηρίας του κόσμου και την τελική μεταμόρφωσή του σε Βασιλεία του Θεού. Η ακατάσχετη μη σωστή χρήση της ύλης είναι που καταδικάζεται από τους Πατέρες της Εκκλησίας. Αυτή η προσήλωση στον υλικό πλούτο είναι που αυξάνει το εγωιστικό φρόνημα στον άνθρωπο και είναι αυτή η οποία σπέρνει τη διχόνοια και την καταστροφή. Σύμφωνα και με τον Ν. Γ. Πεντζίκη: «ευθύς όμως που

αγγίζει τινάς την ύλη παίρνει τον κατήφορο, εξεγείρεται ο εγωισμός, που με τη φράση «το δικό σου» δημιουργεί τους χωρισμούς, τις διαφορές, τις φατρίες. Τούτο γιατί η ύλη είναι στενή, αδιαχώρητη, αδρανής και βαρειά κι ως τέτοια υποκινεί το συμφέρον, προκαλεί την εκλογή και την πάλη, τον αγώνα» (Ομιλήματα, σελ. 48).

Έτσι, οι καθημερινές επαφές με τους συνανθρώπους μας γίνονται όλο και δυσκολότερες. Ο άλλος βλέπει μόνο το δικό του συμφέρον. Δεν τον ενδιαφέρει τι γίνεται δίπλα του. Περπατάει στον δρόμο και βλέπει να σφαδάζει από τους πόνους ένας άλλος άνθρωπος στο πεζοδρόμιο και αντί να του παράσχει κάθε δυνατή βοήθεια, αυτός προσπερνάει αδιαφορώντας. Ενώ ζούνε σε μια σύγχρονη μεγαλούπολη πάνω από μερικές εκατοντάδες χιλιάδες ψυχές, εντούτοις είναι σαν να ζει ο καθένας μοναχός του. Ο καθένας παλεύει για το δικό του τομάρι, λες και είμαστε σε εμπόλεμη κατάσταση. Λες και η

ειρήνη έχει μετατραπεί σε πολεμική σύρραξη. Μη αντέχοντας όλες αυτές τις καταστάσεις ο κυρ Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης μας καταθέτει ότι: «δεν αναπνέεται η απουσία. Δε με σταματάν οι φυλακές, θανατικές ποινές και βασανιστήρια. Όπου κι αν με ρίξουν θα 'χω το σιτίον μου, έστω και ανεπαρκές. Δε με νοιάζει, αν τέλος με ρίξουνε μέσα στη μαύρη γη... Φτάνει να λείψουν από τη μέση, τα προσωπικά και ιδιαίτερα, που με κρατούν σε απομόνωση. Θέλω να ζήσω, συντάσσοντας γραπτώς, το συμβόλαιο της μετά των άλλων παντοτινής ενώσεως» (Ομιλήματα, σελ. 101).

Την πραγματική ειρήνη τη βρίσκει ο πιστός μέσα στην Εκκλησία, μετέχοντας των ακολουθιών της και βιώνοντας τα μυστήριά της στην προσωπική του ζωή. Η Εκκλησία, με αυτό τον τρόπο, κατανοείται μεταφορικά με την εικόνα της φωλιάς, όπου όλα τα ζώα βρίσκουν ένα τόπο ασφάλειας και ειρήνης. «Η φωλιά ως Εκκλησία, χώρος σωτηρίου προ-

σφυγής και ασφαλούς ανάπαυσης, του εν αμαρτίαις διαβιούντος θνητού» (Ομιλήματα, σελ. 167). Μέσα σ' αυτή τη φωλιά της Εκκλησίας, ο άνθρωπος αναπαύεται, αφήνει στο περιθώριο τις σκοτούρες της καθημερινότητας και γαληνεύει. Ανακαλύπτει το μυστήριο της σαρκώσεως του Θεού Λόγου και βιώνοντας, βλέπει με άλλο μάτι ολόκληρη την κτίση. «Το σώμα του Θεού που κατέστη άνθρωπος, μας επιτρέπει να αντιληφθούμε τον άνθρωπο. Ως άρρηκτος δεσμός, ενοποιεί τους πολλούς. Δεν φαντάζομαι, αλλά αισθάνομαι και ζω την αλήθεια. Αγγίζω με το χέρι μου και τον κόσμο όλον, τριγύρω» (Ομιλήματα, σελ. 152). Μέσα σε μια τέτοια εκκλησιολογία που περιλαμβάνει τον κόσμο ολόκληρο, είναι πολύ λογικό που ο κυρ Νίκος σπάξει τα όρια και τους φραγμούς και θεολογώντας μας καταθέτει ότι εν τέλει: «Οίκος του Θεού δεν είναι το κτίσμα, αλλά όλοι οι δρόμοι της ζωής που αγιάζει ο Κύριος ως Φως» (Ομιλήματα, σελ. 170).

Βασική θέση στην πνευματική ζωή του ορθόδοξου χριστιανού κατέχει, σύμφωνα με τους Πατέρες της Εκκλησίας μας, η μνήμη του θανάτου. «Έχε το νου σου στον Άδη και μη απελπίζου», έλεγε συνέχεια ο Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης. Ή όπως μας αποκαλύπτει ο κυρ Νίκος: «Ο τρόπος της προς τον Θεό αγάπης, δεν είναι δουλειά μονάχα του νου, οσοδήποτε και αν είναι αυτός πληροφορημένος. Απαιτεί συμμετοχή της μνήμης, της ενέργειας, που ως έχει λεχθεί, ευθειάζει τη σπειροειδή διάταξη των μορίων της ζώσης ύλης. Η δε ενέργεια αυτή της μνήμης, δεν έχει σχέση μόνο με την εν ύπνω ζωή και τα όνειρα, αλλά μ' αυτόν τούτο το θάνατο, που στη δεδομένη περίπτωση, αδρανοποιεί πάσα ατομική θέληση» (Ομιλήματα, σελ. 210). Και συνεχίζει: «σε μέγιστο σημείο αυτοκαταστροφής φτάνει ν' αγγίζει ο άνθρωπος, όταν απαρνούμενος κατ' αρχήν τα αισθητά, αγωνίζεται να ζήσει την αλήθεια της εκ νεκρών Αναστάσεως. Δες ότι μετέχει των εκουσίων παθών του σαρκωθέντος Θεού, και σταυρούται ο ίδιος κατά μίμηση» (Ομιλήματα, σελ. 129).

Συντρίβοντας ολοτελώς τον εγωισμό του, κατακερματίζοντας τις προσωπικές του φιλοδοξίες και ταπεινώνοντας το ατομικό του θέλημα, ο κυρ Νίκος εξομολογείται δημόσια μέσα από τα γραπτά του ότι: «δε χρήζει περισσότερου ενδιαφέροντος το άτομό μου. Σπάνουμε τον καθρέφτη, όπου ως νάρκισσος αυτοθυσιάζομαι, ακόμα και όταν εξομολογούμαι τα βαρύτερα αμαρτήματά μου. Πιο κοντά στην αλήθεια από το να προσέχουμε το πρόσωπό μας, είναι να θυμόμαστε τον πλησίον!» (Ομιλήματα, σελ. 36).

Τελικά όλα σ' αυτή την ζωή έχουν κέντρο και αναφορά τους τις κοινωνικές μας σχέσεις. Από την άλλη, αυτές οι σχέσεις βρίσκουν την πληρότητα τους στις σχέσεις των προσώπων της Αγίας Τριάδας. Έτσι, μόνο η αγάπη έρχεται ως συνεκτικός δεσμός για να συσπειρώσει την κοινή των όλων ανθρώπινη φύση. Αναγνωρίζοντας

Βιογραφικό Νίκου Πεντζίκη

Ο Ν. Πεντζίκης γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1908. πήγε σχολείο μέχρι την Στ' Δημοτικού. Η εκπαίδευση του συνεχίστηκε με οικοδιδασκάλους. Δεκατεσσάρων χρονών έγραψε μια « Παγκόσμια Γεωγραφία». Φοιτητής αργότερα στο Παρίσι επηρεάζεται από τη Σκανδιναβική Συμβολιστική λογοτεχνία. Με την επιστροφή του στην Ελλάδα, ανακαλύπτει τους Βυζαντινούς χρονογράφους και τον συναξαριστή του Αγίου Νικοδήμου και πάνω σ' αυτούς θεμελιώνει ολόκληρο το συγγραφικό και ζωγραφικό του έργο.

Τα σημαντικότερα βιβλία του που έχουν κυκλοφορήσει είναι: « Το Μυθιστόρημα της Κυρίας Έρσης» που συνιστά τομή στα νεοελληνικά γράμματα, « Ανδρέας Δημακούδης», «ο Πεθαμένος και η Ανάσταση», «Οι σημειώσεις Εκατό Ημερών». « Αρχιτεκτονική της Σκόρπιας Δράμας Παραμύθια» που βραβεύτηκε το 1984 με το πρώτο κρατικό βραβείο μυθιστορήματος και προ πάντων το «Αρχείο» που, όπως λέει και ο ίδιος ο Ν.Γ.Π.: « είναι ένα βιβλίο έμμεσου έρωτος όπου η έννοια του χρόνου καταλύεται και οριστικά θεμελιώνεται η εσωτερική μου μυθολογία».

Ο Πεντζίκης ως λογοτέχνης δεν μπορεί να ενταχθεί σε καμιά γενιά λογοτεχνών. Με το έργο του ωστόσο επηρέασε την πεζογραφία μας εξαιτίας ενός ιδιόμορφου συνειρμικού λόγου, όπου καταργεί κάθε λογική συνέχεια και φόρμα.

Τα πράγματα παρουσιάζονται αυτονομημένα και περιγράφονται εξαντλητικά ως επιπλέοντα θραύσματα μιας ψηφιδωτής απεικόνισης στο υδάτινο σώμα της μνήμης.

Ο Ν.Γ.Π. θεωρείται σήμερα ο σημαντικότερος Έλληνας λογοτέχνης, το 1988 ανακηρύχθηκε επίτιμος διδάκτορας της Φιλοσοφικής Σχολής Θεσσαλονίκης και πολλά βιβλία του έχουν μεταφραστεί σε ξένες γλώσσες.

«Δεν είμαι λογοτέχνης», θα πει, «δεν θα γίνω ποτέ. Είμαι ένας αντιγραφάας, οι πράξεις μου αντιγράφουν τις πράξεις άλλων». Α.Α

στο πρόσωπο του κάθε ανθρώπου την εικόνα του Χριστού, μόνο ένα πράγμα απομένει στον άνθρωπο: να τον υπηρετήσει θυσιαστικά με μια κένωση του εγώ του, όπως το παράδειγμα του ίδιου του Χριστού. Τότε και ο πιο ελάχιστος: «όντας αυτός που είναι, δίχως αρετές αλλά το εναντίον, φορτωμένος με πάρα πολλά ελαττώματα, να μην αποτελεί παράδειγμα προς αποφυγήν και κίνδυνο μέγα για την κοινωνία» (Ομιλήματα, σελ. 123).

Μετά τη συνάντηση με τον πλησίον όλα πλημμυρίζουν με Φως. Αυτό άλλωστε είναι και το χαρακτηριστικό του Θεού Λόγου. «Φως εκ φωτός», διακηρύττουμε στο σύμβολο της πίστεως μας. «Φώτισόν μου το σκότος ικετεύω και σιωπάω»

(Ομιλήματα, σελ. 75), δέεται και παρακαλεί ο κυρ Νίκος προς τον Θεό Λόγο, όπως ακριβώς και ο Αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς. Και κορυφώνεται αυτή του η αναφορά με ένα ποίημα για το αληθινό φως:

*«Το Φως ασπάζομαι, γεμάτος σεβασμό
Με νοιάζεται και με φροντίζει ευσπλαχνικά,
το Φως από τα περιβόλια της Άνοιξης,
με κρατάν και δεν σφάλλουν τα βήματά μου.*

Έρχεται, προχωρεί, με εγγίζει το Φως» (Ομιλήματα, σελ. 198)*.

* Το βιβλίο του Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη, *Ομιλήματα, κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Ακρίτας, Αθήνα, 1992, σσ. 223.* ■